

ВОЛОНТЕРСЬКІ ТА ПРОФОРІЕНТАЦІЙНІ ЗАХОДИ В АСПЕКТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

VOLUNTEER AND CAREER GUIDANCE EVENTS IN THE ASPECT OF PROFESSIONAL TRAINING OF APPLICANTS OF HIGHER EDUCATION

Виклад матеріалу статті здійснюється в аспекті розвитку професійних якостей здобувачів вищої освіти за фахом «Спеціальна освіта», що наразі є досить актуальним питанням, яке зумовлене розширенням змісту підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності (процесів становлення інклюзії та інклюзивної освіти). Здійснений аналіз літературних джерел окреслив тенденцію до зростання наукового попиту на підготовку фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти у вищій школі. Авторами з'ясовано, що діяльність фахівця визначається не лише професійними знаннями і вміннями, а й особистісними якостями, ступенем їхньої сформованості; реалізація професійних якостей у здобувачів вищої освіти включає в себе розвиток самої особистості в освітньому процесі й поза його межами. Зазначено, що з метою вдосконалення та активізації навчального процесу під час підготовки майбутніх фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти доцільне впровадження в освітній процес практико-орієнтованих форм навчання, до яких належать і майстер-класи. Висунуто припущення, що саме майстер-класи, трансляторами яких є здобувачі вищої освіти в межах проведення волонтерських і профорієнтаційних заходів, можуть стати додатковим плацдармом для реалізації професійних якостей.

У статті визначено методичні особливості майстер-класу як активної форми підготовки майбутніх фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти в межах волонтерської і профорієнтаційної діяльності. Розкрито специфіку організації й проведення майстер-класів здобувачами вищої освіти, надано алгоритм проведення та вимоги до організації і проведення майстер-класу. У статті підкреслено необхідність застосування активних форм навчання як основної умови формування професійного становлення фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти.

Авторами статті зазначено, що організація і проведення майстер-класів сприяють інтеграції теоретичних знань, отриманих під час аудиторних занять, в активне напрацювання практичних умінь та навичок, необхідних під час професійної діяльності.

Ключові слова: волонтерство, профорієнтація, професійна підготовка, майстер-клас.

The material of the article is presented in the aspect of development of professional qualities of applicants for higher education in specialty "Special education", which today is a very important issue and due to the expansion of training of specialists in special education for professional activities (processes of inclusion and inclusive education). The analysis of literature sources outlined the growing trend of scientific demand for the training of specialists in the field of special/inclusive education in higher education.

The authors found that the activity of a specialist is determined not only by professional knowledge and skills, but also personal qualities (degree) of their formation, the development of professional qualities in higher education includes the development of the individual in the educational process and beyond. It is noted that in order to improve and intensify the educational process during the training of future specialists in the field of special and inclusive education, it is advisable to introduce in the educational process of practice-oriented forms of learning, which include master classes. It has been suggested that master classes, which are broadcast by graduates of higher education within the framework of volunteer and career guidance activities, may become an additional springboard for the realization of professional qualities.

The methodological features of the master class as an active form of training future specialists in the field of special and inclusive education within the framework of volunteer and career guidance activities are determined within the limits of the article. The specifics of organizing and conducting master classes by higher education students are revealed, the algorithm of conducting and requirements for organizing and conducting master classes are presented. The article emphasizes the need to use active forms of education as a necessary condition for the formation of professional development of specialists in the field of special and inclusive education.

The authors of the article state that the organization and holding of master classes promotes the integration of theoretical knowledge gained during classroom activities in the active development of practical skills required during professional activities.

Key words: volunteering, career guidance, training, master class.

УДК 378.091.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.18>

Колишкін О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Паладич О.В.,

аспірант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Розвиток професійних якостей здобувачів вищої освіти за фахом «Спеціальна освіта» наразі є досить актуальним питанням, яке зумовлене розширенням змісту підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності (процесів становлення інклюзії та інклюзивної освіти). Відповідно, стає важливим пошук додаткового, практико-орієнтованого інструментарію з метою розви-

тку професійних якостей здобувачів вищої освіти, необхідних для успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Питання професійного самовизначення молоді має істотний вплив на економічний та соціальний розвиток країни, освіту й особистісну реалізацію кожної молодої людини. При цьому поточний соціально-економічний стан України постійно зазнає змін. З'являються нові вимоги до освіти та підготовки

майбутніх фахівців, за сучасних умов розвитку країни потрібні люди, здатні до прийняття самостійних рішень, нестандартного мислення, саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні положення, присвячені вивченню професійного становлення, фаховості, майстерності, представлено в дослідженнях О. Абдулліної, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьміної, Г. Сухобської [2; 5]. Здійснений аналіз літературних джерел окреслив тенденцію до зростання наукового попиту на підготовку фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти у вищій школі. Особливий інтерес становлять наукові доробки, присвячені професійній підготовці корекційних педагогів.

Дослідження Т. Дегтяренко, С. Миронової, А. Шевцова окреслюють напрями та зміст фахової підготовки корекційних педагогів. Наукові доробки О. Мартинчук присвячено підготовці фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Зважаючи на науково-методичне забезпечення, цінними у професійній підготовці фахівців є праці В. Синьова, в яких надано зміст та ефективні шляхи вдосконалення процесу навчання майбутніх корекційних педагогів. Науковий пошук Д. Супрун спрямований на вирішення проблеми теорії та практики професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Праці М. Шеремет обґрунтовують впровадження інтерактивних методів фахової підготовки корекційних педагогів [3; 4; 7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових джерелах наведено термін, який вважають синонімічним поняттю «професійна компетентність», – це професійно важливі якості, що трактуються як психофізіологічні, психологічні характеристики та здібності, які формуються, розвиваються у процесі професійної підготовки і діяльності та є основою їх успішності [1]. Тобто під професійною компетентністю розуміємо порівняно стійкі якості, які виникають й удосконалюються в процесі особистісного розвитку під час здійснення професійної діяльності та які сприяють ефективному професійному становленню.

З огляду на напрям виконуваної роботи важливим є тлумачення дослідниці О. Мартинчук *професійної компетентності спеціального педагога у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами* як інтегральної якості особистості, що охоплює: світоглядні позиції педагога як основу розвитку всіх компонентів професіоналізму, глибоку обізнаність і практичні вміння у сфері інклюзивного навчання, розвинені професійно значущі якості; загальну здатність до виконання на високому рівні професійних завдань у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, здатність нести професійну відповідаль-

ність за результати цієї діяльності, постійно підвищувати рівень своєї професійної діяльності [4].

Погоджуємося з думкою Л. Прядко про те, що педагогічні знання спеціального педагога повинні реалізовуватися в його практичній діяльності та бути органічно пов'язані з вміннями і навичками (уміння передбачають свідоме оволодіння діяльністю) [7]. Імпонують окреслені О. Мартинчук чинники, що зумовлюють розвиток професійно важливих якостей, зокрема застосування «цінностей у дії», де цінності інклюзивної освіти та сфери компетентності корекційних педагогів демонструються студентами у різних аспектах їхнього навчання (участь у соціальних проектах, волонтерство, надання освітніх послуг дітям місцевої громади в університетських центрах практичної підготовки тощо).

Оскільки діяльність фахівця визначається не лише професійними знаннями і вміннями, а й особистісними якостями, ступенем їхньої сформованості, реалізація професійних якостей у здобувачів вищої освіти включає в себе розвиток самої особистості в освітньому процесі й поза його межами. Припускаємо, що саме майстер-класи, трансляторами яких є здобувачі вищої освіти в межах проведення волонтерських і профорієнтаційних заходів, можуть стати додатковим плацдармом для реалізації професійних якостей.

Необхідність пошуку ефективного інструментарію розвитку професійних якостей підготовки корекційних педагогів на рівні вищої школи визначила виникнення напряму наукових розробок за цією проблематикою.

Мета статті – актуалізація організації і проведення волонтерських та профорієнтаційних заходів в аспекті розвитку професійних якостей здобувачів вищої освіти за фахом «Спеціальна освіта».

Виклад основного матеріалу. Формування професійних якостей у здобувачів вищої освіти під час навчання є одним із найважливіших завдань підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності. Для вдосконалення та активізації навчального процесу під час підготовки майбутніх фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти доцільне впровадження в освітній процес практико-орієнтованих форм навчання, до яких належать і майстер-класи [5].

У наукових доробках С. Кашлева знаходимо визначення майстер-класу – це особлива форма навчального заняття, заснована на «практичних» діях показу й демонстрації творчого рішення певного пізнавального й проблемного педагогічного завдання [2]. Поділяємо думку М. Конової про те, що транслятор майстер-класу повинен виключити офіційне оцінювання робіт учасників майстер-класу, а через соціалізацію, афішування робіт дати можливість майбутнім вчителям-дефектологам самим оцінити та відкоригувати свою роботу.

Авторські технології, які презентують в межах майстер-класу, не мають властивості фотографічної відтворюваності, проте кожна з них несе ідейний заряд, володіє безліччю відтворюваних деталей, прийомів, елементів вчительської майстерності [3].

Технологія проведення майстер-класу включає наступні етапи:

- повідомлення теми і мети;
- виклад керівником власної педагогічної системи з цієї теми;
- презентація ілюстративно-методичних матеріалів, які розкривають практичні напрацювання;
- коментований показ методів, прийомів роботи (моделювання, фрагментів відеозапису, уроків-імпровазацій, відкритих уроків, позакласних заходів), які розкривають технологію педагогічної системи керівника майстер-класу;
- проведення самоаналізу уроку чи позакласного заходу;
- запитання слухачів керівникові майстер-класу з опрацьованої теми заняття;
- самостійна робота слухачів із розробки моделі уроку, позакласного заходу з застосуванням продемонстрованих керівником педагогічних технологій, форм і методів роботи;
- захист розроблених проєктів, моделей;
- заключне слово керівника майстер-класу [6].

Досвід організації/проведення майстер-класів реалізує професорсько-викладацький склад кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. Метою створення майстер-класів у волонтерській і профорієнтаційній діяльності є сприяння усвідомленню професійного вибору і поширення цінностей та стандартів інклюзивної освіти. Здобувачі вищої освіти I–IV курсів разом із викладачами-наставниками розробляють майстер-клас за наступним алгоритмом:

1) вибір актуальної педагогічної тематики, що відповідає попиту і потребам відповідної категорії учасників майстер-класу (*волонтерський напрям – діти з особливими освітніми потребами; профорієнтаційний напрям – абітурієнти з числа учнів 9–11 класів закладів середньої освіти*).

2) складання інтелект-карти (*презентація теми, визначення змісту і тривалості майстер-класу; добір необхідного інструментарію та практичних засобів реалізації майстер-класу*).

3) рекламна продукція (*складання анотацій, афіш майстер-класу*).

Зауважимо, що роль викладача-наставника під час розробки майстер-класу полягає в організаційній, консультативній, контролювальній функції, а також у мотивуванні здобувачів вищої освіти до професійної діяльності.

Так, за ініціативою волонтерського руху «Крок назустріч» кафедри спеціальної та інклюзивної освіти відбуваються систематичні майстер-

класи «Виготовлення мильних бульбашок», «Крію Шоу» тощо за участю аніматорів для дітей з особливими освітніми потребами, «Майстерня розвивальних іграшок», де волонтери власними руками виготовляють дидактичні іграшки для дітей з особливими освітніми потребами. Базами для проведення майстер-класів є реабілітаційні центри, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, відділення соціально-побутової адаптації, спеціальні освітні заклади (школи-інтернати), заклади середньої освіти з інклюзивним навчанням. Волонтерський рух бере також активну участь у відзначенні днів, що присвячені людям з обмеженими можливостями та визнані всесвітніми днями інформування про проблеми та потреби людей з інвалідністю.

У межах профорієнтаційної роботи проводяться майстер-класи на «Ярмарках вакансій», «Днях відкритих дверей». Програми спрямовані на те, щоб в умовах освітнього кластера в абітурієнтів з числа учнів випускних класів формувалися перші професійні компетенції в межах майбутньої професії.

Серед майстер-класів, що використовуються у профорієнтаційній роботі, можна виокремити майстер-клас «Бачити руками» (використання рельєфно-крапкового шрифту Брайля). Робота починається з ознайомлення учасників (учнів 9–11 класів) із рельєфно-крапковим шрифтом Брайля. Відвідувачі дізнаються, що рельєфно-крапковий шрифт для письма і читання людей із порушеннями зору складається з комбінацій від однієї до шести опуклих крапок (знайомство з абеткою), за допомогою яких зображуються різноманітні знакові символи: букви, цифри, розділові знаки, математичні й хімічні формули, ноти. Свої знання відвідувачі закріплюють на практиці, де їм пропонується прочитати речення, надруковане за допомогою шрифту Брайля (на прикладі дитячої казки «Лисичка та Журавель»), через тактильні дотики вгадати предмет, зображений крапками на малюнку, й написати своє прізвище, ім'я та по батькові, використовуючи спеціальне обладнання – планшет-трафарет (грифель). Опанування рельєфно-крапкового шрифту Брайля в майбутньому може обумовити коло наукових інтересів відвідувачів.

Наступний майстер-клас – «Заговоримо жестами» (ази вивчення жестової мови). Робота починається з ознайомлення учасників (учнів 9–11 класів) з українською дактильною абеткою (її використовують у спілкуванні люди з порушеннями слуху), компонентами жесту (формою руки, орієнтацією долоні, рухом, артикуляцією, немануальним компонентом), жестами вітання, знайомства. Відвідувачам майстерні пропонується також продактилювати (назвати) власне ім'я, сказати декілька фраз, користуючись абеткою. Опану-

вання жестової мови в майбутньому може обумовити коло наукових інтересів відвідувачів.

Висновки. Діяльність профорієнтаційного центру й студентського науково-методичного центру «Крок назустріч» кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка є потужним механізмом розвитку професійних якостей здобувачів вищої освіти. Організація і проведення майстер-класів сприяють інтеграції теоретичних знань, отриманих під час аудиторних занять, в активне напрацювання практичних умінь та навичок, необхідних у професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бодров В. Психология профессиональной деятельности. Теоретические и прикладные проблемы. Москва : Институт психологии РАН, 2006. 623 с.
2. Кашлев С. Технология интерактивного обучения. *Белорусский вересень*. 2005. 196 с.
3. Кононова М. Майстер-клас – технологія підготовки майбутнього дефектолога до професійної діяльності. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. № 26 С. 117–121. DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-1.117-121.
4. Мартинчук О. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
5. Мотруніч Т. Майстер-клас як одна з форм методичної роботи з учителями. URL: <http://studcon.org/mayster-klas-yakodna-iz-form-metodychnoyi-roboty-z-uchytelyamy>.
6. Половенко О. Оптимальна модель методичної роботи в сільській малокомплектній школі. Кіровоград, 2007. 66 с.
7. Прядко Л. Проблема підготовки корекційного педагога до роботи з розумово відсталими дітьми в умовах реабілітаційного центру. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія*. 2006. № 6. С. 52–60.